

Dejanska in katoliška morala: sociološki vpogledi in preizkusi na Slovenskem

POVZETEK: Avtorja proučujeta strukturo dejanske katoliške morale med študentkami in študenti ($N=1.325$) v Sloveniji, leta 2002. Izhodiščno sta oblikovana dva skupka trditev: prvi se nanaša na tradicionalno katekizemsko moralo, ki se osredotoča na grešno vedenje, drugi pa je prevzet iz (domnevno) Jezusovih stavkov, ki se nanašajo na moralnost. Analiza je pokazala, da vsi elementi katoliške morale pozitivno korelirajo z deklarirano pripadnostjo katolištvu, še bolj pa z vsebinsko katoliško vernostjo. Faktorska analiza je pokazala, da so trditve, ki nakazujejo "Jezusovo moralo", neposredno povezane z vsebinskim katoliškim verovanjem, tiste, ki so prevzete iz katekizemske miselnosti, pa so povezane s psihološko avtoritarnostjo. V tem smislu avtorja ugotavljata, da cerkev očitno izgublja moč kot tradicionalistična moralna avtoriteta med katoliškimi verniki, ki se vračajo h krščanskim temeljem in v primerjavi s cerkvenimi (katekizemskimi) resneje jemljejo neposredne svetopisemske etične imperATIVE.

KLJUČNE BESEDE: Religioznost, katoliška morala, katekizem, Jezusova morala, katekizemska morala

1. Problem

Resničnost obstoja neke morale je možno proučevati na mnogo načinov, saj se dejanska, resnična, prakticirana morala le redkokdaj kaže v obliki jasnih vedenjskih vzorcev. Družbeno življenje je raznoliko, možnosti tolmačenja moralnih vrednot in norm ter stopnje zavezanosti posameznikov z moralo pa različne. Različne družbene situacije terjajo različne vedenjske vzorce: na primer, verjetno univerzalizem nikjer ne more biti absoluten, brezizjemen, vse situacije uravnavajoč moralni nazor, kot so domnevali sociološki funkcionalisti. Hkrati nedvomno vedno obstaja velik prepad med normativnimi stavki neke kulture in vsakdanjim življenjem pripadnikov te kulture. Zato obstaja razlika med »uradno« in »dejansko« moralo.

Ta razlika je seveda povezana s tem, da je vsakdanje življenje bolj kompleksno, zapleteno in razslojeno kot izhaja iz moralnih rekov in etičnih idealov. Mnogi teh so tudi postavljeni, da služijo kot praktično nedosegljiv zgled in morda povzročajo notranje kesanje. O tej razliki se v sociologiji govori, v širšem kontekstu, kot o razliki med »uradno« in »življeno« kulturo. Ta razlika obstaja vedno in povsod, ujemanje teh dveh ravni pa se pa sociologu samo navidezno zdi kot ideal. Dejanskost mora odstopati od normativnega ideala, ker je normativni ideal predvsem čist, neomadeževan, brezpogojen,

nekontaminiran z danimi življenjskimi razmerami. Poleg tega so ljudje v stvarnosti zelo različni: nekateri lastno moralo spoštujejo dobesedno, drugim pa je ta le okras. Nekateri sodijo v moralne virtuozе, drugim pa je do morale le malo mar. Uradna kultura bi naj bila bolj reificirana in toga, vkalupljena glede pomenske vsebnosti, bolj navezana na preteklost in interese vladajočih skupin, »življena« pa tudi bolj diskurzivna in negociabilna, vsebujoč več domišljije. Takšno razumevanje najdemo znotraj tim. kulturnih študij in kritičnih družboslovnih pristopov (Nielsen in Jackson 1991).

Vse to velja tudi za katoliško moralo. Ob tem pa je v zvezi s katoliško moralo pomembno upoštevati, da si katolicizem prizadeva oblikovati svojo moralo na nek zelo izrecen in kodificiran način. Katoliška morala ni samo skupek vedenjskih vzorcev (vendar nikjer niso zapisani), ki so zgledni, akterje katerih se spoštuje in časti, temveč je ta morala "pozunanjena" v izrecni obliki¹. Katolicizem svoj moralni kodeks poda vernikom predvsem v obliki moralnega pouka, ki je kodificiran v katekizmu (poleg vsebovanja svetih »resnic«, spoznavnih in obredoslovnih stavkov) kot moralnemu priročniku. Katekizem je privzel logično obliko pravne popolnosti, prizadevajoč si v obravnavi in v danosti odpraviti kakršnekoli vrzeli, obravnavajoč podrobne okoliščine moralnih prestopkov. Ta logična popolnost v marsičem izvira iz kanonskega prava. Seveda, poleg katekizma obstajajo tudi druge oblike uradnega izražanja katoliške morale². Potrebno je tudi poudariti, da katoliška morala ni samo skupek nekih najvišjih vrednot, h katerim težijo menihi, ki so se kot moralna elita zavezali živeti »po Božjih zakonih«, temveč gre predvsem za skupek praktičnih norm, ki naj bi jih v celoti spoštoval sleherni vernik. Rimokatoliška cerkev (RKC) širi in posodablja vsebino katekizmov, vendar brez odpovedovanja starim dogmam.

Razen pravkar opisane, v nadaljevanju imenovane *katekizemske* morale, med verniki funkcionirajo tudi neke druge ravni katoliške morale. V naši analizi smo izpostavili najsplošnejšo krščansko moralo, kakršna je podana v slovitih stavkih, ki so v *Novi zavezi* pripisani Jezusu. Zanimalo nas je torej, kakšen je odnos vernikov do katekizemske morale na eni in Jezusovih etičnih usmeritev na drugi strani, hkrati pa tudi, kakšen je medsebojni odnos obeh navedenih konceptov.

2. Metoda

V nekaj elementarnih potezah bomo skušali razložiti, koliko in v kakšnih obzircih eksistira katoliška morala na Slovenskem. Pri tem se bomo sicer omejili samo na populacijo mariborskih študentov, ki je sicer v mnogih pogledih specifična populacija, kljub temu pa lahko, z vidika zastavljene teme, trdimo, da do dobršne mere izraža osnovne vzorce in tipe v slovenski družbi. Za študente lahko rečemo, da so v zgodovini vedno nastopali kot zanimiva družbena skupina, zlasti zanimiva s stališča odnosa do družbe, v kateri živijo, in idej, ki si jih prilastijo, ki jih širijo. Pri študentih so se pogosto zgodaj kazala številna družbena in zgodovinska protislovja ter razvojne tendence (Altbach in Lipset 1969).

Naša raziskava študentov je temeljila na anketi, izpeljani na reprezentativnem, kvotno določenem vzorcu, ki je obsegal skupaj 1325 rednih in izrednih študentov Univerze v

Mariboru. Anketiranje je bilo izvedeno v aprilu 2002 v okviru raziskovalnega programa, uresničenega na Oddelku za sociologijo Pedagoške fakultete³.

Študentom smo ponudili sedem trditev, ki vsebujejo moralno presojo. Tri trditve smo izpeljali iz katekizemskih slovenskih virov, preostale štiri pa sodijo v okvire "Jezusovega nauka". Ti dve skupini moralnih rekov pravzaprav tvorita že na prvi pogled dokaj različne moralne nazore. Katekizemski reki predvsem poudarjajo izogibanje hudobiji, potrebo po zatiranju človekovih nagnjenj, ki se razumejo kot negativna. Pravzaprav se izhaja iz nazora o človekovi imanentni nagnjenosti k zlu, ki jo je treba še posebej zatirati. Sloni na antropološkem pesimizmu. »Krščansko pravičen je, kdor se s pomočjo božje milosti ogiblje hudega in dela dobro.« (*Veliki katekizem* 1908: 179). Leta 1930 je sicer kvantitativno razmerje omenjanja med dobrim in hudim spremenjeno v prid prvemu, vendar večji poudarek ostaja predvsem na zatiranju hudega (*Katoliški katekizem* 1930: 87-100). Današnji *Katekizem Katoliške cerkve* (1993) je sicer veliko obsežnejši, vsebuje tudi množico "novih" vprašanj, vendar še vedno vsebuje nespremenjen nauk o grehah. Četudi se novi Katekizem morda zdi nekoliko zrelativiziran v okviru nekaterih drugih vsebin, pa je tako ali drugače vsebovan celoten nekdanji nauk glede grehov (*isto tam*: 475-80).

Katekizemske elemente morale smo na petstopenjski lestvici strinjanja merili s pomočjo treh trditev, ki se nanašajo na tri izmed sedmih "glavnih grehov", navedenih v Katekizmu Katoliške Cerkve (1993: 480). Gre za naslednje grehe:

- **Napuh**, ki smo ga merili s pomočjo trditve »*Vedno se zavedam, da napuh sodi med najhujše grehe.*«
- **Lenoba**, kar smo merili s pomočjo trditve: »*Nikdar ne dovolim da bi me premagala lenoba.*«
- **Nečistost**, kar smo merili s pomočjo trditve: »*Že pogled utegne pomeniti prešuštvo.*«

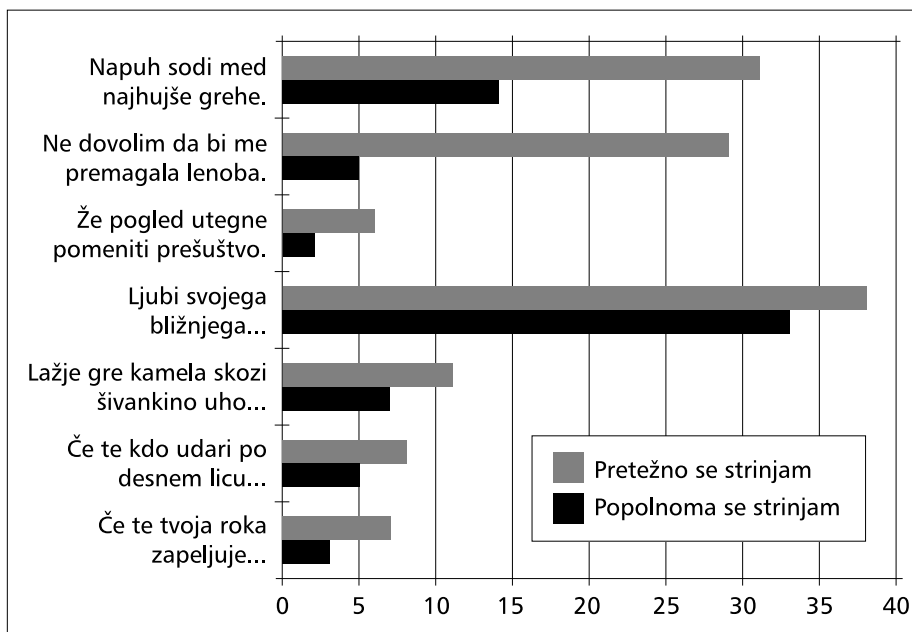
Hkrati smo na enak način merili strinjanje s štirimi, po naši oceni najbolj poznanimi etično usmerjenimi izjavami, ki jih Sveto pismo pripisuje Jezusu⁴. Gre za naslednje trditve:

- »*Ljubi svojega bližnjega kakor sam sebe.*« (Mt 22,39)⁵
- »*Če te kdo udari po desnem licu, mu nastavi še levo.*« (Mt 5,39)
- »*Lažje gre kamela skozi šivankino uho, kakor bogatin v božje kraljestvo.*« (Lk 18,25)⁶
- »*Če te tvoja roka zapeljuje, jo odsekaj! Bolje, da si pohabljen v življenju, kot da greš v pekel.*« (Mr 9,43)

Vse navedene trditve lahko štejemo kot veljavne v pomenu utemeljenosti na verskih vrednotah in normah. So logično veljavni kazalci katoliških moralnih naukov, vendar na različnih ravneh opazovanja te morale.

3. Ugotovitve

Za začetek si pogledjmo relativne deleže študentov, ki se pretežno ali pa v celoti strinjajo z obravnavanimi sedmimi trditvami.

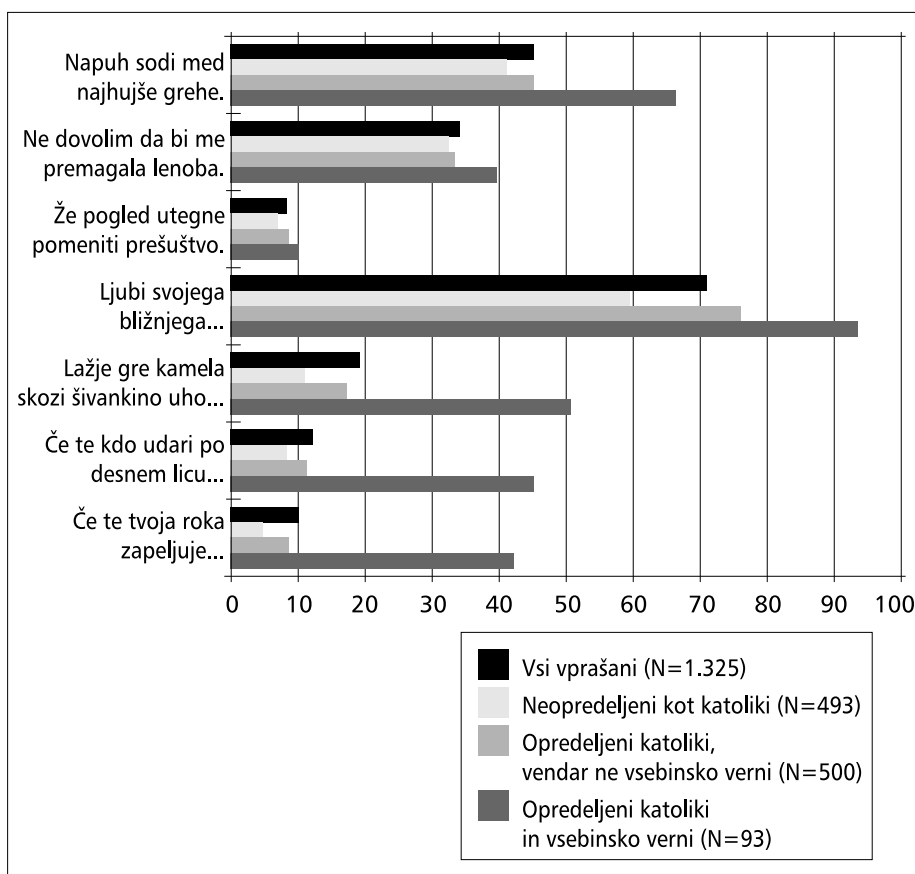

Graf 1: Strinjanje s sedmimi trditvami iz področja katoliške morale (celoten vzorec, N=1325)

Stopnja strinjanja med posameznimi trditvami zelo variira. V okviru *katekizemske* morale je najmanj sprejeta trditev o prešuštvu, ki je zastavljena tudi dokaj radikalno. Dobra tretjina vprašanih vsaj pretežno sprejema trditev, ki se nanaša na lenobo, največ, dobrih 45% pa sprejema trditev, ki se nanaša na napuh. Med Jezusovimi nauki tisti o odsekanju roke pridobi najnižjo podporo, le enodesetinsko. Tudi skrajni altruizem o nastavljanju še drugega lica dobi nizko podporo ene osmine respondentov. Celo razhajanje med gmotnim bogastvom in božjo usmiljenostjo ne dobi podpore večje od ene osmine respondentov. Le trditev, ki govori o temeljnem krščanskem odnosu do bližnjega kaže na absolutno večinsko strinjanje.

Za prvo natančnejšo oceno funkcioniranja zastavljenih sestavin katoliške morale, je smotno opraviti preizkus povezanosti s posameznimi determinističnimi dejavniki, ki se nanašajo na splošna verska obeležja. V ta namen smo v štirih različnih skupinah primerjali deleže tistih, ki so se s ponujenimi relevantnimi trditvami (pretežno ali popolnoma) strinjali. Izhodišče primerjave je osnovni vzorec (N=1.325), ki smo ga v nadaljevanju razdelili v tri pod-vzorce: vzorec tistih, ki se ne deklarirajo kot katoliki in (v katoliškem smislu) tudi niso vsebinsko verni (N=493), vzorec deklariranih katolikov, ki pa po zastavljenih kriterijih ne sodijo v kategorijo vsebinsko vernih katolikov (N=553), ter vzorec katoliško opredeljenih in vsebinsko vernih posameznikov (N=93)⁷. Pri tem smo za vsebinsko verne šteli tiste, ki so pri vseh spodnjih petih trditvah⁸ glede elementov katolicizma na kumulativni trostopenjski lestvici strinjanja dosegli najvišjo vrednost (3). V kumulativno lestvico so bile vštete naslednje trditve:

- Jezus je edinorojeni Božji sin.
- Bog se nam razodeva v Sveti trojici: Oče, Sin in Sveti duh.
- Ljudje bodo s telesom in dušo od mrtvih vstali.
- Pekel resnično obstaja.
- Nebesa resnično obstajajo.

Graf 2: Strinjanje (pretežno ali popolno) s sedmimi trditvami iz področja katoliške morale, glede na posamezne skupine, opredeljene z vidika odnosa do katolištva

Zgornja slika (graf 2) jasno kaže na tri temeljne ugotovitve:

1. **Vsi elementi katoliške morale pozitivno korelirajo s pripadnostjo katolištvu in z vsebinsko katoliško vernostjo.** Ta ugotovitev ne preseneča in vsaj do neke mere potrjuje veljavnost uporabljenih inštrumentov.
2. **Na sprejemanje vseh elementov katoliške morale bistveno močnejše vpliva vsebinska katoliška vernost kakor sama katoliška konfesionalna identifikacija.**

V tem smislu se potrjuje relativna veljavnost katoliške identifikacije. Deklaracija o veroizpovedni pripadnosti se kaže kot relativno šibkejši indikator religioznosti.

3. Vsebinsko verni katoličani bistveno izraziteje izstopajo glede sprejemanja Jezusovih nauk, kakor glede sprejemanja elementov katekizemske morale⁹.

Kaže se torej, da katekizemska morala (merjena z zastavljenimi inštrumenti – napuh, lenoba, prešuštvo) še zdaleč ni tako intenzivno povezana z vsebinsko katoliško vernostjo, kot je na drugi strani morala, izhajajoča iz t.i. Jezusovih nauk.

Ob teh ugotovitvah se zastavlja vprašanje konsistentnosti zastavljenih merilnih inštrumentov. Analiza interne konzistentnosti trditev s Cronbachovim α koeficientom potrjuje, da vseh sedem trditev kaže na nek relativno konzistenten skupek stališč ($\alpha = 0,64$). Vendar je ta slika popolnoma drugačna, če trditve dekomponiramo na katekizemski in "Jezusov" del. V primeru štirih trditev Jezusovega nauka znaša Cronbachov α visokih 0,76 (od tod tudi relativno visok α koeficient za vseh sedem trditev skupaj). V primeru treh trditev katekizemskega značaja pa kazalec konsistentnosti, α , znaša le 0,25, kar po eni strani sicer lahko kaže na to, da indikatorjev nismo dobro izbrali, vendar se glede na njihovo logično izpeljanost kot verjetnejša ponuja teza o (delnem) razkroju klasične katekizemske morale.

Da bi globlje raziskali odnose med zastavljenim(a) inštrumentom(a), religioznostjo in drugimi vrednostnimi ter osebnostnimi orientacijami, smo v analizo vključili širše število trditev, ki se v tem smislu pogosto uporabljajo v sociološki raziskovalni praksi. Med njimi se je kot najbolj relevanten pokazal predvsem sklop trditev, ki se nanašajo na avtoritarnost. Vanj so vključene tri trditve, ki jih je kot indikacijo avtoritarizma uporabil Th. Adorno s sodelavci. Gre za naslednje trditve¹⁰:

- *Poslušnost in spoštovanje avtoritete sta najpomembnejši vrlini, ki se ju otroci morajo naučiti.*
- *Človek, ki se grdo obnaša, ki ima grde navade in običaje, nima kaj iskati med dostojnimi ljudmi.*
- *Ta dežela, bolj od dobrih zakonov in političnih programov potrebuje nekaj neutrudnih voditeljev, katerim bi ljudje popolnoma zaupali.*

Na osnovi upoštevanja delnih analiz smo uvodnim sedmim trditvam, indikatorjem katoliških moralnih nauk (trije za katekizemsko moralo, štirje za Jezusovo moralo), dodali še dva sintetična indeksa: prvič, indeks vsebinske vernosti (povprečje petih trditev iz kumulativne lestvice katolicizma) in, drugič, indeks avtoritarnosti (povprečje iz treh trditev o avtoritarnosti). S pomočjo faktorske analize (uporabili smo metodo glavnih komponent z VARIMAX rotacijo) skušamo postaviti končno diagnozo razmerja med katekizemsko in Jezusovo moralo v vsej obravnavani populaciji.

Tabela 1: Faktorska matrica katoliške morale (N=1.325)

ELEMENT	Komponenta	
	1	2
Vedno se zavedam, da napuh sodi med največje grehe.	.103	.651
Nikdar ne dovolim, da bi me premagala lenoba.		.505
Že pogled utegne pomeniti prešuštvo.		.482
Ljubi svojega bli, njega kot ljubiš sebe.	.554	.190
Če te kdo udari po desnem licu, mu nastavi še levo.	.802	
Lažje gre kamela skozi šivankino uho, kakor bogatin v božje raljestvo.	.773	.194
Če te tvoja roka zapeljuje, jo odsekaj! Bolje, da si pohabljen v življenju, kot da greš v pekel.	.804	
Vsebina katoliška vernost*	.686	.158
Avtoritarnost*	.141	.677

(Extraction Method: Principal Component Analysis. Rotation Method: Varimax with Kaiser Normalization).

Oblikujeta se dva faktorja oz. dve bolj izraziti komponenti, pri čemer prva pojasnjuje 33%, druga pa 14% skupne variance. Faktorska matrica jasno kaže, za kaj gre:

1. Elementi Jezusovega etičnega nauka se prepričljivo povezujejo v enoten faktor (komponenta 1), ki ob tem izraža tudi visoko stopnjo povezanosti z vsebinsko katoliško vernostjo. Za Jezusovo etiko torej lahko brez zadržkov rečemo, da je trdno vpeta v verske predstave in življenje katoliških vernikov.
2. Trditve, ki se nanašajo na katekizemsko moralo, se dejansko povezujejo v enoten faktor (Komponenta 2), vendar pa pri tem niso značilno vezane na (vsebinsko) katoliško vernost. Niso torej statistično pomembno bolj značilne za katoliško verne, kot za druge vprašane. Namesto tega se izrazito povezujejo s psihološkim avtoritarizmom, ki smo ga opazovali preko treh trditev iz nabora Adorna in sodelavcev.

5. Sklep

Rezultati analize kažejo, da je na proučevani študentski populaciji, kar lahko pogojno posplošimo na slovenske razmere, etični nauk današnjih katoličanov tesno povezan z neposrednimi novozaveznimi (Jezusovimi) stavki, ob tem pa zelo ohlapno vezan na nekatere temeljne katekizemske etične usmeritve. Na osnovi naših ugotovitev sicer ne moremo govoriti o popolnem razkroju katekizemske morale, lahko pa govorimo o spreminjanju kulturnega in psihološkega pomena katekizemskih usmeritev. Katekizemski etični nauk se ne kaže (več) kot organski del katoliške vere, temveč raje kot del psihokulturnega kompleksa, ki se mu pravi avtoritarizem.¹¹ Katoliški verniki se na drugi strani v svoji etiki očitno vse bolj vračajo h krščanskim temeljem in sprejemajo predvsem trditve, ki izhajajo neposredno iz Svetega pisma.

K vprašanju izvora opisanih tendenc lahko na ravni obče moralnosti pristopimo s tezo, da so zastavljeni katekizemski stavki v primerjavi z Jezusovimi preprosto manj usklajeni z obćim postmodernim kulturnim tokom. Zygmunt Bauman npr. ugotavlja, da so v sodobni zahodni kulturi tiste religijske moralne norme, ki so "ne-racionalne, ne-utilitarne in ne-profitabilne", najbolj oćitno odsotne v vsakodnevni moralnosti (Bauman, 1993: 219). Ralph Fevre (2000) v tem smislu kot vir sodobne moralnosti vidi predvsem "zdravo pamet" (ang. *Common sense*); posameznikov osebni pragmatični ćut za dobro in slabo, ter v tem smislu govori o "*demoralizaciji zahodne kulture*". Na tej ravni analize lahko torej rećemo, da Jezusova morala v primerjavi s katekizemsko oćitno zveni bliźe vsakdanji "zdravi pamet" slovenskega katoliškega vernika. Zastavljeno tezo lahko argumentiramo vsaj s štirimi izhodišći:

1. Zastavljene katekizemske usmeritve so v diametralnem nasprotju z nekaterimi uveljavljenimi postmodernimi vrednostnimi imperativi. Napuh v tem smislu trći ob ambicioznost in željo po (druźbeno priznanem) uspehu; lenoba ob tipično post-moderno usmerjenost k "uźivanju trenutka"; nećistost pa ob uveljavljene obrazce "osvojojene spolnosti".
2. Jezusovi stavki so na drugi strani zelo blizu nekaterim popularnim sodobnim kulturnim trendom, kot so pacifizem in egalitarizem (oz. socialna pravićnost). Ob tem (vsaj nekateri) Jezusovi stavki že sami po sebi sooblikujejo aktualne kulturne tokove. V tem smislu lahko rećemo, da je njihov "image" v smislu poznanosti, priljubljenosti in profiliranosti bistveno boljši v primerjavi s katekizemskimi imperativi.
3. Jezusova avtoriteta je v primerjavi s katekizemsko bistveno bolj abstraktna ter kot taka pušća posamezniku već svobode pri intepretaciji etičnih norm, kakor tudi glede doslednosti njihovega izvajanja. Cerkvene (katekizemske) zahteve so v tem smislu obćutno bolj ozke in omejujoće.
4. Ob tem je Jezus v primerjavi s Katoliško cerkvijo nedvomno bistveno moćnejši, ćištejši in preprićljivejši moralni lik.

Zadnji argument je skladen z nekaterimi širšimi sekularizacijskimi ućinki, ki jih raziskovalci ugotavljajo na Slovenskem - predvsem gre tu za upadanje moralne avtoritete Katoliške cerkve (Toš 1999; Smrke 2001). V širšem smislu lahko tako ugotovitve predoćene analize razumemo kot izraz sekularizacijskih tendenc, oziroma oźje, kot ućinek individualizacije druźbenega ųivljenja, ki se na podroćju religije kaźe kot premik težišća od institucionalne sfere k posamezniku in se odraźa v (bolj ali manj) "privatizirani" obliki religije (Luckmann 1997), in s tem tudi religiozno pogojene moralnosti.

Opombe

1. Prav temu nasprotno moralo srećamo v nekaterih kulturah, predvsem v sinkretićnih.
2. Npr. papeške okroźnice – tozadevno je zlasti pomembno *Casti Connubii* iz l. 1930.
3. Program je sponzorirala ųtudentska organizacija Univerze v Mariboru (ŠOUM).

4. Z vidika metodičnega ateizma velja poudariti vprašljivo objektivnost dejanj in izrekov, ki so pripisana Jezusu. Ta vprašanja so še vedno odprta in predmet različnih raziskav (npr. Funk 1998) in spekulativnih tez (Timothy Freke in Peter Gandy (1999) npr. dokazujeta, da je Jezusov lik v osnovi konstrukt, ki izhaja iz božansko-človeškega koncepta egiptovskega boga Ozirisa oz. grškega Dioniza). Ne glede na tovrstne zadržke, zastavljene trditve med katoliškimi verniki v Sloveniji nedvomno funkcionirajo kot (bolj ali manj) nevprašljive Jezusove zapovedi in v tem smislu relevanten vir vsakdanje moralnosti.
5. Tako rekoč identičen citat najdemo že tudi v stari zavezi in sicer v tretji Mojzesovi knjigi, Levitiku: *Ne maščuj se in ne bodi zamerljiv do sinov svojega ljudstva, temveč ljubi svojega bližnjega kakor samega sebe; jaz sem GOSPOD.* (3 Mz 19,18)
6. To je sicer bolj nazorsko stališče, kot pa neposredni moralni ukaz, pa vendar ima pomembno mesto tako teoretično kot operacionalno.
7. Seštevek pod-vzorcev (1.139) je manjši od celotnega vzorca (1.325), ker v analizo pod-vzorcev niso bili vštet posamezniki, ki niso veljavno odgovorili na katero izmed relevantnih vprašanj, ki so služila kot kriteriji razvrščanja. (manjkajoči odgovori).
8. Cronbachov koeficient interne konsistentnosti lestvice petih elementov znaša 0,9084.
9. To jasno ponazarjata tudi Pearsonova korelacijska koeficienta. Za odnos med spremenljivkama *Katoliška vsebinska vernost* in *Katekizemska morala* (sumacijska lestvica) velja $r = 0,136$, $p=0,00$, medtem ko je povezanost vsebinske vernosti z Jezusovimi nauki (sumacijska lestvica) na ravni $r=0,485$, $p=0,00$.
10. Cronbachov koeficient interne konsistentnosti lestvice teh treh elementov avtoritarnosti znaša 0,5108
11. Nekateri avtorji izvajajo pomembne sklepe o stalni in bistveni povezanosti vsaj nekaterih tipov religioznosti z avtoritarnostjo, pa tudi religioznosti nasploh (Fromm, 1977; Altemeyer, 1996), vendar se v pomodernem času to zdi manj prepričljivo (vsaj kar zadeva religioznost v našem situacijskem okviru).

Literatura

- Altbach, Ph. in Lipset, S.M. (1969): *Students in Revolt*. Boston: Houghton Mifflin Co.
- Altemeyer, B. (1996): *The Authoritarian Specter*. Cambridge: Harvard University Press.
- Bauman, Zygmunt (1993): *Postmodern Ethics*. Oxford: Blackwell.
- Fevre, R. (2000): *The Demoralization of Western Culture*. London: Continuum.
- Freke, T. in Gandy, P. (1999): *The Jesus Mysteries*. New York: Three Rivers Press.
- Fromm, E. (1977): *Psychoanalysis and Religion*. New Haven: Yale University Press.
- Funk, R. (1998): *The Acts of Jesus: The Search for the Authentic Deeds of Jesus*. San Francisco: Harper.
- Knezoškofijstvo ljubljansko (1908): *Veliki katekizem*. Ljubljana.
- Ljubljansko in mariborsko katehetsko društvo (1930): *Katoliški katekizem*. Ljubljana: Škofijski ordinariat ljubljanski.
- Luckmann, Thomas (1997): *Nevidna religija*. Ljubljana: Krtina.
- Nielsen, G. in Jackson, J. (1991): "Cultural studies, a sociological poetics". *Canadian Journal of Sociology and Anthropology*, 28, 279-298.
- Slovenska škofovska konferenca (1993): *Katekizem Katoliške cerkve*. Ljubljana: Družina.

- Smrke, Marjan (2001): Religious Dynamics in Slovenia during the 1990s. V: Borowik, Irena in Miklós, Tomka (ed.): *Religion and social change in post communist Europe*. Krakow: Nomos.
- Toš, Niko (1999): Religioznost v Sloveniji – v medčasnih primerjavah. V: Toš, Niko *et al*: *Podobe o Cerкви in religiji*. Ljubljana: FDV.

Naslov avtorjev:

Dr. Sergej Flere, redni profesor
Pedagoška fakulteta
Koroška 160, 2000 Maribor
e-mail: sergej.flere@uni-mb.si

Mag. Miran Lavrič, asistent
Pedagoška fakulteta
Koroška 160, 2000 Maribor
e-mail: miran.lavric@uni-mb.si

*Rokopis prejet aprila 2003, dokončna verzija za objavo pa oktobra 2003.
Članek je po mnenju uredništva uvrščen v kategorijo
izvirni znanstveni članek s kvantitativno argumentacijo.*